

Den understrukna raden

Hemma på den lämpligt förfallna gården finns det rikligt med pinaler samlade i såväl bostadshus som lagård och uthus. Cykelkärror, orv, virke, knivar, fårnät, begagnade träskruvar, takplåt, bågsågar, lysrörsarmaturer, växthusglas, dörrar, yxor, ärvda skjortor. För att bara nämna något. Till antalet flest är dock skivorna, på god andra plats böckerna, samtliga förvaras förstås i bostadshuset. De förra har en kraftig slagsida mot det psykedeliskt färgade och rustikt präglade. Ibland kan man ha turen att få lite av alltihop på ett och samma album; ett flitigt spelat exempel vore Mad Rivers *Paradise Bar and Grill*.

Skivorna står noggrant sorterade, i huvudsak kategoriserade efter ursprungsland (USA, England, Sverige, Tyskland, samt övriga) och i bokstavsordning, men skivorna från USA är så många att de därtill delats upp i två underkategorier: obskyra artister med bara en eller ett par utgivna skivor - The Department of Agriculture Bluegrass, Jug and Olde Time Shake Band kommer osökta för mig - respektive artister med mängder av skivor bakom sig, som Grateful Dead. Sedan finns det också en liten avdelning för etniskt och jazz; mest av det etniska – särskilt indisk musik – men ibland bjuds även här både och på samma skiva (nämnas kan den utmärkta *Jazz Meets India*, med bland andra framtida Guru Guru-medlemmarna Uli Trepte och Mani Neumeier). Den tyska avdelningen angränsar den för etniskt och jazz; således står Guru Guru-skivorna inte särskilt långt ifrån *Jazz Meets India*, vilket skulle kunna vara bekvämt om jag fick för mig att spela dem efter varandra, men det har nog aldrig inträffat.

Böckerna å andra sidan är sorterade efter helt andra, väsentligt lösare premisser. De finns utspridda i snart sagt alla rum i huset, på båda våningarna. De ligger och står i hyllor, på bord, golv. En del ligger nedpackade i väskor och lådor på kallvinden. Viss kategorisering förekommer dock: bokhyllan i vardagsrummet samlar företrädesvis odling, natur, miljö, djur, byggande, hantverk, poesi, samt ett antal till synes på måfå utvalda skönlitterära titlar. I skivrummet finns böcker om skivor. I köket finns några sällan konsulterade kokböcker och fler böcker om odling. De största hyllorna står i hallen uppe och rymmer bland annat skönlitteratur, historia, geografi, politik, motkultur och musik. Somliga har jag läst mängder av gånger, andra inte alls. Särskilt bland de skönlitterära titlarna finns det många olästa sidor, men den spretiga genren är också den absolut sämst sorterade och hamnar kanske därför oftast på undantag. Det något anarkistiska upplägget medför att jag inte alltid hittar vad jag letar och ibland letar jag sådant jag inte äger. Det kan också innebära att jag hittar sådant jag inte vet att jag äger. På så vis upptäckte jag nyligen att mina hyllor gapar tomma där det borde stått något av Hans Lidman, medan Alma Braathens *Blå lyckofågel i Orienten* någon gång burits hem bara för att sedan orättvist glömmas bort i ett litet förrådsutrymme innanför balkongen.

Både skivor och böcker, musik och ord, är ofta biljetter till mina innersta rum; platser där allting i den timliga världen känns så oändligt långt borta. Det fungerar lite som att dra gardinerna för fönstret, krypa ihop i soffan under den varmaste filten, blunda och låta tankarna bli drömmar. När jag vaknar kanske en katt eller två ligger på min mage, verkligheten har antagit andra, mjukare former och kan för en stund te sig nästan vacker. Snart nog har musiken tystnat eller boken tagit slut, katterna hoppat ner och alltings jävlighet hunnit ikapp mig, men det är fint så länge det varar. Ibland kan det räcka med att jag bara plockar ut en skiva ur hyllorna och tittar på omslaget för att jag ska förlora mig en liten stund - valfri titel ur Peace, Bread and Land Bands sparsmakade produktion tjänar detta syfte väl - eller att jag greppar en tummad bok och läser några särskilt fantastiska rader, inte sällan Josef Julius Wecksells dikt *På moln stod du*, för samma effekt. I en del böcker har jag strukit under här och där i texten, eller markerat på annat vis (kryss, stjärna, utropstecken). När bokstävlarna är rent fenomenala kan det till och med förekomma dubbla understreck. Det här kladdandet i böcker är inget jag ägnat mig åt i någon större utsträckning, procentuellt sett, men det har blivit mer de senaste åren vilket en före detta flickvän vill mena är ett

ålderstecken. Kanske så, men de första trevande stegen som radmärkare tog jag redan som tonåring; mina föräldrar gav mig Dan Anderssons samlade dikter i fjortonårspresent och på försättsbladet syns ännu de små noteringar jag gjorde under de kommande åren. En bilagd papperslapp listar på vilka sidor de dikter står, som Thorstein Bergman sjöng (och i somliga fall tonsatte) på sin Dan Andersson-skiva.

Tre år senare upptäckte jag Gunnar Ekelöf via en utgåva i Svalans svenska klassiker, inhandlad på bokrea. På försättsbladet i den boken har jag skrivit ”oktober” med ett streck under. Något är överstruket innan månadens namn, jag gissar att det stått ”14:e”, ty då fyllde den flicka jag var kär i år och jag är ganska säker på att de dikter listade under ”oktober” var sådana jag övervägde att använda mig av vid någon slags bitter gratulation. Hon hade nämligen valt bort mig till förmån för en annan gosse och jag var svårt sargad av smärta och förödmjukelse. Det blev emellertid inget av födelsedagsuppvaktningen, men det hade så här i efterhand varit intressant att veta hur hon på sin femtonårsdag skulle ha reagerat på ett kort där jag nedtecknat *expansion* (på försättsbladet, i blyerts: ”s. 28”). Hade det kunnat vända förloppet till min fördel?

I princip samtliga av mina skivor är införskaffade begagnade, det faller sig naturligt att det blir så eftersom jag är på jakt efter förstapressningar av titlar vanligen utgivna innan jag föddes. På skivomslagen är jag av mig själv strikt förbjuden att skriva något överhuvudtaget och jag är inte särskilt förtjust i att tidigare ägare satt sina bomärken på pränt heller.

Även merparten av böckerna har en gång ägts av andra, men det är ytterst sällan dessa läsare har lämnat några skrivna spår efter sig, trots att jag inte alls störs av sådana på samma vis när det gäller böcker och därför inte skyr dem av den anledningen – vilket kan vara fallet med alltför dekorerade skivor.

Jag har noterat att såväl pappa som farfar emellanåt dragit streck under potenta meningar, eller markerat något stycke i marginalen, så kanske är denna vana, eller ovana, ett genetiskt betingat drag. Ibland har jag kunnat använda dessa efterlämnade avtryck som vägvisare in i deras huvuden, till vilka de var då, när de satt i ensamhet under det varma ljuset från en läslampa med penna i handen. Andra gånger har jag inte alls begripit varför de bemödat sig om att plocka ut just den raden, det stycket, från de övriga; deras skuggor spelar då gäckande över böckernas sidor, låter mig förnimma något utan att förstå.

Sommaren 2000 reste jag och en kompis runt på västkusten i USA och Kanada, letandes i första hand skivor men det inhandlades även en hel del böcker. Om jag minns rätt köpte jag på en liten improviserad gatuloppis i San Francisco ett exemplar av Youngbloods *Elephant Mountain* och böckerna *The Way of the Shaman* av Michael Harner och *Shaman's Path* (redaktör Gary Doore). I Harners bok står namnet Sarah Burns uppe till höger på försättsbladet. De två första kapitlen är fyllda av - förmodar jag – hennes understrykningar, som denna: ”Nonordinary reality is entered not for play but for serious purposes”. Jag håller i stor utsträckning med om detta, medan Ken Kesey nog skulle ha haft en och annan invändning.

Från kapitel tre och framåt upphör all form av kommunikation mellan mig och Sarah, tyvärr. Jag hade gärna funderat lite mer på henne och hennes intresse och förståelse för ämnet, men bristen på ytterligare ledtrådar gör att jag inte tar mig vidare. Inte via *The Way of the Shaman* i alla fall.

Shaman's Path, den andra boken, har fått det övre högra hörnet av försättsbladet bortklippt, men jag törs anta att även denna bok ursprungligen tillhörde Sarah Burns. Här upphör understrykningarna efter kapitel åtta. Det är länge sedan jag läste någon av böckerna, men jag vill minnas att jag, till möjlig skillnad från Sarah, fann Harners bok mer intressant. Den allra sista understrykningen i *Shaman's Path* finns för övrigt i noterna till det åttonde kapitlet, under Michael Harners namn och titeln *The Way of the Shaman*. Kanske fick den ena boken Sarah att köpa den andra? Knappast anade hon då att de en dag decennier senare skulle stå i en lätt dammig bokhylla i en liten by långt upp i norra Sverige. Ett av kapitlen i *Shaman's Path* är dock skrivet av Åke Hultkrantz, som var

professor i religionshistoria vid Stockholms universitet och skrev mycket om nordamerikanska indianer, men även om samer – och så binder vi ihop trådarna igen. Cirklar, cirklar: USA, Sverige, San Francisco, Hökmark. Jag, Sarah, Åke. Jag begrundar kort de samtal vi hade kunnat ha, innan jag lägger undan böckerna.

De tre böcker jag äger som har de flesta understrykningarna är Henry David Thoreaus *Walden*, *Deep Green Resistance* av Aric McBay, Lierre Keith och Derrick Jensen, samt Olav H. Huges *Använd inte sandpapper*. Thoreau och Hauge hänger för mig tätt ihop, de talar ofta samma språk, tycks vara sammanlänkade över tid och rum. McBay med flera kanske snarare kan ses som en mer världsligt förbunden motståndsrörelse satt att försvara vad Thoreau och Hauge skriver om, men man kan ändå utan större problem komponera en dialog dem emellan:

Hauge: ”En bra dikt ska lukta av te. Eller av rå jord och nykluven ved.”

Thoreau: ”Jorden är inte bara ett fragment av död historia /.../ den är levande poesi, likt löven på ett träd som föregår blommorna och frukterna”.

McBay/Keith/Jensen: ”Soil is alive. It is kept alive by perennial polycultures – forests and prairies. The permanent cover protects it from sun, rain and wind; the constant application of dead grass and leaves adds carbon and nutrients; and the root systems are crucial for soil's survival, providing habitat for the microfauna that make land life possible.”

Jag läste *Walden* ganska sent, i sin helhet inte förrän 2011. Min utgåva är 2006 års nyöversättning (Natur & Kultur), gjord av Peter Handberg. Redan förordet, skrivet av just Handberg, lyckades plocka fram detaljer som omedelbart förstärkte det frändskap jag tidigare känt med Thoreau, utifrån brottstycken och citat jag råkat på under åren. Mening fyra (av mig understruken) lyder: ”Han hade inget jobb att gå till; eller åtminstone inget jobb som hans medmänniskor uppfattade som jobb”. Alla som någon gång besvarat frågan ”vad gör du” - i betydelsen ”vad arbetar du med?” - med ett sävligt ”jag hugger ved, odlar grönsaker, plockar bär” och därpå mötts av ett lätt stressat och fullständigt oförstående uttryck i frågeställarens ansikte, kan säkerligen relatera till denna rad. Utgåvans avslutande essä, skriven av Steven Hartman och Henrik Otterberg, handlar om Thoreau och den tid han verkade i och bjuder även den på många belysande formuleringar som en västerbottnisk luddit kan identifiera sig med. När jag nyligen för första gången i mitt liv blev tillfrågad om min titel travesterade jag en ljuvlig karaktärisering av Thoreau, samtida med författaren själv: ”en oförfärdig nej-sägare, /.../ en civilisationens värdeupplösare, eller helt enkelt /.../ ett gnälligt original.”

Men självfallet är det Thoreaus egen text som gjort störst intryck på mig och boken är fylld av så många understrykningar att jag nu, vid en snabb genombläddring, känner mig säker på att någon för mig helt okänd person en gång i en lika okänd framtid kommer att kunna läsa Thoreaus ord och förstå inte bara vem han var, utan även vem jag var. Ibland kan jag i mina konstnärligare värv tillfälligtvis slås av en ful avund över att någon annan förmått skapa ett verk som jag känner att också jag haft inom mig, men vid läsningen av *Walden* upplever jag aldrig något sådant, bara den renaste samhörighet: ”Jag gläder mig åt att komma fram till det väsentliga, inte att tåga omkring i procession under pompa och ståt i det främsta ledet, men att däremot vandra med universums skapare, om jag får – inte leva i detta rastlösa, nervösa, jäktade och triviala artonhundratals, utan sitta där försjunken i tankar eller stå vid sidan av medan det passerar förbi.”

Använd inte sandpapper minns jag inte riktigt när jag kom över, men det är länge sedan, vid en av de alltför hårdhänta gallringar Skellefteås stadsbibliotek ägnade sig åt på den tid jag bodde i staden. Jag skulle gissa att det är allra minst 20 år sedan jag köpte boken. Kanske var den till och med

gratis. Olav H. Hauge var inget namn jag kände till och det dröjde även lång tid innan jag bekantade mig närmare med boksidorna – men då var det också som att jag tappade andan lite grann, där jag satt i en fåtölj i vardagsrummet med vårsolen värmandes genom fönstret. Språket, tonfallet, innehållet, allt rörde vid mig, rörde om i mig; här var en slags norsk zenbuddist klädd i en mycket enkel, medfaren kostym som visade sig dölja ytterligare lager av paltor nötta efter år av lieslåtter och äppelskördar, och med dessa års vishet sparade som korn av utsäde i de många fickorna. Allt formulerat i en förledande jordbundenhet:

”Men det går an att leva
i vardagen också,
den grå stilla dagen,
sätta potatis, kratta löv
och bära ris,
det är så mycket att tänka på här i världen,
ett mansliv räcker inte till.”

De sjöng en långsamhetens lov, Hauge och Thoreau. I en nutid präglad av sådan hets att jag ibland undrar om den rent biologiskt undanröjt livsbetingelserna för existenser likt deras, höjer McBay, Keith och Jensen kritiskt sina röster: ”civilization is characterized by *short-term thinking*” och den självklara slutsatsen är att ”This culture must be undone completely”. Jag har strukit under också detta. För mig är det bland det mest sanna jag någonsin läst.

* * *

Följande rader är tänkta som en epilog att binda ihop disparata trådar, men jag tror inte nödvändigtvis att de kommer att fylla sin avsikt, åtminstone inte på något sätt som ter sig helt uppenbart. I slutänden spelar det nog ändå ingen roll.

Under en kort period i början på nittioalet skrev jag några krönikor för lokalbladets kultursida. En av dessa krönikor, publicerad 1994 vill jag minnas, citerade ett kort stycke av Ekelöf och rubriksättaren hade tagit fasta på detta: texten fick i tidningen namnet *Hoppet om livets pärla*. Ett år senare flyttade farmor och farfar från sin gård i Myckle till en lägenhet i Skellefteå. Många ägodelar gavs till barn och barnbarn, annat såldes och en del av det som behölls, bland annat somliga av farfars böcker, packades ned i kartonger som placerades i hyreshusets källare. Farfar dog 2002 och ett år senare ringde farmor och berättade att hon i källaren hittat något som var mitt. Vi träffades kort därpå och hon överlämnade en bok med en liten lapp på framsidan, fastsatt med ett gem. På lappen hade farfar skrivit – med en karaktäristisk handstil vilken enligt mamma är mycket lik min egen – några rader till mig:

”Jens! Efter att ha tagit del av Dina tankar där du i NV 23/6 skriver Hoppet om livets pärla har Du gjort Din farfar imponerad och fylld av högaktning och beundran. Det länder Dig till stor heder att vid Din ålder ha stannat och tänkt som Du tydligen gör – jag bilägger 'till låns' ett par böcker, som Du måhända kunde vilja ta del av.”

Boken i fråga var *Dårarnas längtan* av Peter Halldorf; ”om att leva inifrån i en omöjlig värld”. Den är fylld med understrykningar, anteckningar på både sidor och lösa instuckna blad. Jag ler vemodigt när jag ser att farfar på en sida strukit under en mening om att vi måste ”ge rum åt mysteriet”; av en händelse skrev jag alldeles nyligen en lång text om just detta. Samma vindar, samma dofter.

Kanske kom livet emellan och farfar glömde bort det hela innan jag fått böckerna, jag vet inte riktigt. Vilken den andra titeln var har jag tyvärr ingen aning om. Men jag blev djupt rörd av händelsen; en hälsning från min döde farfar, en liten bekräftelse på att han för många år sedan läst och i sin tur berörts av något jag skrivit. Återigen en slags samhörighet skapad av ord som reser mellan människor, över liv och död. Så småningom skrev jag och spelade in en låt om det hela: ”Grandma found an aging note / Written to me / Ten years ago / In the most delicate writing of hand

/ My grandfather spoke / Across time”. När skivan släpptes våren 2006 spelade jag låten för farmor, översatte texten. Hon dog några månader senare.

Farfar var förutom jag själv den en ende i min släkt, vad jag känner till, som förkovrat sig en smula i Ekelöfs författarskap och kanske hade användandet av ett Ekelöfcitat gjort min text till något större i hans ögon. De var till och med en aning lika, farfar och Ekelöf, särskilt med baskrarna på. Jag kan se dem framför mig, stillsamt spatserande tillsammans på en liten grusväg kantad av en allé. Det blåser lätt, trädkronorna vajar något, farfar rättar till baskern. Jag ser att de pratar, men hör inte vad de säger. De kommer allt längre ifrån mig, bilden blir oskarp i kanterna, vinden har rört upp damm från vägen. Inom kort är de försvunna, igen. Då kommer ytterligare några understrukna rader av Hauge för mig:

”Det är inte mycket med
de här dikterna, bara
några ord, hopfösta
på måfå.
Jag tycker
ändå
det är roligt
att göra dem, då
har man som ett hus
en liten stund.”

Jens Unosson
2021-03-04